

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Paul Heinisch, Christus der Erlöser im Alten Testament. Verlag Styria, Graz - Wien - Köln. 1955: Σελ. 456.

Εἰς τὴν ἐνότητα τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Κ. Διαθήκης ἐπίστευε σταθερῶς, κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ Κυρίου (Λουκᾶ κδ' 27) καὶ τῶν ἀποστόλων, ὅλη ἡ ἀρχαία καὶ ἡ μεσόχρονος Ἐκκλησία. Τὴν πίστιν δὲ ταύτην ἐξέφρασαν ἐπιγραμματικῶς ἡ γνωστὴ ῥήτρα τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου: *Novum Testamentum in Vetere latet, Vetus Testamentum in Novo patet*. Ὡς ὀρθῶς δὲ παρατηρήθη ὑπὸ συγχρόνου ἐξηγητοῦ «ὅταν βαίνομεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Π. Διαθήκης, συναντῶμεν τὸν Χριστὸν καὶ ἵνα μὴ ποτε λησμονήσωμεν τοῦτο, ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ὁδῷ ὁδηγοὶ δεικνύοντες σαφῶς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, τοῦτο δὲ ἰσχύει οὐ μόνον περὶ τῶν καθ' αὐτὸ προφητειῶν τῆς Π. Δ., ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν λεγομένων τύπων (προσώπων καὶ γεγονότων τῆς Π. Δ.). Πράγματι ὑπάρχει τοιαύτη ἐνότης μεταξὺ Π. καὶ Κ. Διαθήκης, ὥστε οὔτε ἡ Κ. Δ. νὰ δύναται νὰ νοηθῆ ἄνευ βαθείας γνώσεως τῆς Π. Δ. οὔτε τἀνάπαλιν, νὰ ἐπιτρέπηται δὲ νὰ γίνηται λόγος περὶ ἐνιαίας βιβλικῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἀλήθεια αὕτη παρεγνωρίσθη δυστυχῶς, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ ποικιλομόρφου ὀρθολογισμοῦ, κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἀλλ' ἀναγνωρίζεται καὶ ὑποστηρίζεται σθεναρῶς κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους καὶ ἐν αὐτῇ τῇ προτεσταντικῇ θεολογίᾳ, ὡς ἐλάβομεν καὶ ἄλλοτε εὐκαιρίαν νὰ εἴπωμεν ἀπὸ τῶν στηλῶν τούτων, μάλιστα βιβλιογραφοῦντες τὸ πολύκροτον βιβλίον τοῦ ἔλβετοῦ καθηγητοῦ W. Vischer ὑπὸ τὸν τίτλον *Das Christus zeugnis des A. Testamentes* (τεύχη I καὶ II). Εἰς τὸ θέμα δὲ τοῦτο εἶναι ἀφιερωμένον καὶ τὸ μετὰ χεῖρας κύκνειον ἄσμα τοῦ πρότινος ἀποβιώσαντος ἐπιφανοῦς ῥωμαιοκαθολικοῦ ἐρμηνευτοῦ τῆς Π. Διαθήκης P. Heinisch, τὰ Ὑπομνήματα καὶ τὴν λαμπρὰν «Θεολογίαν τῆς Π. Διαθήκης» τοῦ ὁποίου ἐβιβλιογραφήσαμεν ἄλλοτε ἐπίσης ἀπὸ τῶν σελίδων τούτων. Τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ εἶναι ἡ πρώτη πλήρης ἐν γερμανικῇ καθόλου γλώσσῃ διαπραγματεύσις τοῦ μνηνονευθέντος θέματος, ἀποτελεῖται ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ δέκα τμημάτων. Προτάσσεται πλουσιωτάτη βιβλιογραφία κατὰ τμήματα (σ. 11 - 23). Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ (σ. 24 - 46) γίνεται λόγος περὶ τῆς παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἰδίᾳ παρὰ τῷ Ἰσραὴλ προσπαθείας πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ μέλλοντος, ἐξαίρεται δὲ καὶ ὁ ἰδιᾶζων πνευματικὸς καὶ ἠθικὸς χαρακτὴρ τῆς ἰσραηλιτικῆς προσδοκίας, ἥτις κατὰ πλάτος ἐξετάζεται ἐρμηνευτικῶς καὶ θεολογικῶς ἐν τοῖς ἐπομένοις δέκα τμήμασι τοῦ βιβλίου. Ἐν τῷ α' τμήματι (σ. 47 - 121) ἐξετάζονται αἱ παλαιό-

τεραι τῶν συγγραφέων προφητῶν μεσσιακαὶ προορήσεις (Γεν. γ' 14.15, θ' 24-27, ιβ' 1-3, μθ' 8-12, Ἀριθμ. κδ' 15-19, Δευτ. ιη' 15-18, Β' Βασ. ζ' 16), καὶ οἱ μεσσιακοὶ δαυϊτικοὶ ψαλμοὶ (β', ιε', κδ', ρθ'), τῆς προσοχῆς στρεφομένης ἰδιαίτερος εἰς τὸ πρωτοεαγγέλιον (Γεν. γ' 14 ἔξ). Ἐν τῷ β' τ μ ή μ α τ ι (σ. 122 - 207) ἐρμηνεύονται αἱ χριστολογικαὶ προφητεῖαι τῶν παλαιότερων συγγραφέων προφητῶν ἔν τῷ γ' τ μ ή μ α τ ι (σ. 208 - 250) αἱ προφητεῖαι ἐκ τῆς ἐποχῆς τῆς αἰχμαλωσίας, εἰς ἃς ὁ συγγραφεὺς συμπεριλαμβάνει καὶ τὰς τοῦ β' μέρους τοῦ Ἑσαίου (μ' -νε'), ἐξ ὧν ἰδιαίτερος ἐπιμένει ἐπὶ τῶν λεγομένων ἄσμάτων τοῦ Ebed Jahve (τοῦ παιδὸς τοῦ Κυρίου). Ἐν τῷ δ' τ μ ή μ α τ ι (σ. 251 - 302) ἀνακρίνονται αἱ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν προφητεῖαι, εἰς ἃς ὁ συγγραφεὺς συγκαταλέγει καὶ τὰς τοῦ Δανιήλ, τῶν ὁποίων δέχεται δανιήλειον μὲν τὴν προέλευσιν, ἀλλὰ μετὰ πολλαπλῆς μεταγενεστέρως ἐπεξεργασίας. Ἐν τῷ ε' τ μ ή μ α τ ι ὁ σ. πραγματεύεται περὶ τῆς ἐν τῇ μεταβιβλικῇ ἰουδαϊκῇ γραμματείᾳ εἰκόνας τοῦ Μεσσίου (σ. 303 - 312). Ἐν τῷ ς' τ μ ή μ α τ ι (σ. 313 - 333) ἐξετάζεται συστηματικῶς ἡ ὑφή καὶ ἡ βαθμιαία διαμόρφωσις τῆς μεσσιακῆς προφητείας, ὡς καὶ ἡ πρὸς αὐτὴν σχέσις τοῦ Ἰησοῦ. Ἐν τῷ ζ' τ μ ή μ α τ ι (σ. 334 - 371) ὁ λόγος εἶναι περὶ τε τῶν λεγομένων τύπων τῆς Π. Διαθήκης, «σκιὰν ἔχουσης τῶν μελλόντων ἀγαθῶν», καὶ περὶ τῆς τυπολογικῆς ἐρμηνείας οὐ μόνον τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ. Ἐν τῷ η' τ μ ή μ α τ ι (σ. 372 - 397) ἐξετάζονται αἱ ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ προορήσεις περὶ τῆς Θεοτόκου. Ἐν τῷ θ' τ μ ή μ α τ ι (σ. 398 - 397) ἀναδεικνύεται ἡ ἰδιορρυθμία τῆς βιβλικῆς εἰκόνας τοῦ Μεσσίου ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀνατολικὸν περιβάλλον αὐτῆς καὶ πρὸς τὰς φαντασιοπληξίας συγχρόνων τινῶν κριτικῶν. Ἐν δὲ τῷ ι' τ μ ή μ α τ ι ἐκτίθενται αἱ περὶ τοῦ μέλλοντος λυτρωτοῦ προσδοκίαι τῶν παλαιῶν ἀνατολικῶν λαῶν (σ. 398 - 412). Ἐπακολουθεῖ ὁ ἐπίλογος τῆς ὅλης ἐκθέσεως, κατακλειόμενος διὰ τῆς σταθερᾶς ἐλπίδος τοῦ συγγραφέως περὶ τοῦ τελικοῦ θριάμβου τοῦ Μεσσίου ἐναντίον παρουσῶν καὶ μελλουσῶν ἀντιθέων δυνάμεων (413 - 418). Ἐπογοῦνται ἔπειτα αἱ εἰς τὸ προσηγνῆν κείμενον τοῦ βιβλίου σημειώσεις (420 - 434) καὶ οἱ πίνακες τῶν παρατεθέντων βιβλικῶν χωρίων (435 - 454). Ἐὶς τὸ ἔργον εἶναι καρπὸς μελετῶν καὶ ἐρευνῶν καὶ διδασκαλίας μιᾶς ὀλοκλήρου μακρᾶς ζωῆς τοῦ σοφοῦ καὶ ἀκαμάτου, ἅμα δὲ καὶ πιστοῦ συγγραφέως, ἐφαρμοζόντος καὶ ἐναυθῆ ἐπιτυχῶς τὴν ἱστορικὴν καὶ κριτικὴν ἐρμηνείαν, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς θεολογικῆς, ἐντὸς τοῦ ἱστορικοῦ φιλολογικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ τῆς Π. Δ. πλαισίου καὶ μετὰ βαθείας γνώσεως τῆς πατερικῆς καὶ τῆς συγχρόνου γραμματείας, μετὰ τινῶν ὁμῶς παραχωρήσεων, μὴ τελείως δεικνυομένων καθ' ἡμᾶς, πρὸς τὴν νεωτέραν κριτικὴν, ἀλλ' ἅμα καὶ μετὰ βαθείας πίστεως καὶ ἑκανοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν παράδοσιν.

Αἰωνία ἡ μνήμη τοῦ ἐπιφανοῦς ἐρμηνευτοῦ!

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Henri Crouzel, Théologie de l'image de Dieu chez Origène 1956. Paris. Aubier. Editions Montaigne. Σελ. 287.

Τὸ παρὸν ἀξιοσπουδάστον ἔργον, ὅπερ δημοσιεύεται ἐν τῇ ὑπὸ τὸν τίτλον *Théologie* καὶ ὑπὸ τῆς ἐν *Lyon-Fourvière* Θεολογικῆς Σχολῆς ἐκδομένη σειρᾷ μελετῶν, εἶναι διατριβὴ ἐπὶ διδακτορικᾷ ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν ῥωμαιοκαθολικὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Στρασβούργου, ἀφιερωμένη δὲ εἰς τὸ ἐπὶ τάπητος τῆς συγχρόνου Θεολογίας ἀνθρωπολογικὸν πρόβλημα καὶ δὴ εἰς τὴν θεολογίαν τῆς εἰκόνος τοῦ Θεοῦ παρὰ τῷ μεγάλῳ Ὁριγένοι, αἱ περὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ὁποίου μελέται εἶναι ἐπίσης τοῦ συρμοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη, μάλιστα ἐν τῇ γαλλικῇ ῥωμαιοκαθολικῇ θεολογίᾳ. Ἐν τῷ π ρ ο λ ό γ ω (σ. 9 - 15) τίθεται τὸ πρόβλημα καὶ ὑποτυποῦται ἡ ἐν τῇ ἐξετάσει τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου, ἀλλὰ καὶ δυσχερεστάτου θέματος χρησιμοποιοιμένη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, ὁρῆ κατ' ἀρχήν, μέθοδος πρὸς διακρίβωσιν τῆς γνησίας διδασκαλίας τοῦ Ὁριγένους περὶ τῆς εἰκόνος τοῦ Θεοῦ, μακρὰν τῶν συνήθων ἐν τε τῇ ἀρχαιότητι καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους παρεξηγήσεων τοῦ μεγάλου τούτου διδασκάλου. Ἔρχεται ἔπειτα ἡ παράθεσις τῶν π η γ ῶ ν (διάφοροι ἐκδόσεις τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ὁριγένους, ἀρχαῖοι Ἑλληνας καὶ Ἑκκλησ. συγγραφεῖ) καὶ πλουσιοπάθος ἄλλης βιβλιογραφίας (σ. 17 - 29). Ἐπεταί π ρ ο κ α τ α ρ κ τ ι κ ὸ ν κ ε φ ἄ λ α ι ο ν, ἔνθα τίθενται τὰ ἀποτελοῦντα τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρεῦνης τοῦ συγγραφέως κύρια θέματα καὶ ἀκολούθως ἐξετάζεται ἡ τριπλῆ παράδοσις, ἕξ ἧς ἦντιλεσε καὶ τὴν περὶ εἰκόνος διδασκαλίαν τοῦ Ὁριγένους, ἥτοι ἡ ἑλληνικὴ, ἡ ἰουδαϊκὴ καὶ ἡ χριστιανικὴ (σ. 31 - 70). Εἶτα ἐπακολουθεῖ ἡ διαπραγματεύσις τῶν ἐν λόγῳ θεμάτων κατανεμομένη εἰς δύο κύρια μέρη. Τὸ π ρ ῶ τ ο ν μ έ ρ ο ς, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν *Le Christ Image de Dieu* (σ. 71 - 180), περιλαμβάνει δύο κεφάλαια, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τῶν ὁποίων ἐξετάζεται ἡ διδασκαλία τοῦ Ὁριγένους περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὡς εἰκόνος τοῦ Θεοῦ, καὶ συνάγονται τὰ πορίσματα τῆς ἐρεῦνης ταύτης (σ. 75 - 128), τὸ δὲ δεύτερον ἀφιεροῦται εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς τοῦ Χριστοῦ, «ὡς εἰκόνος τῆς εἰκόνος» (σ. 129 - 142). Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ βιβλίου, ἐπιγραφόμενον *L'histoire de la participation de l'homme à l'image de Dieu* (σ. 143 - 256), ἀπαρτίζεται ἐκ τεσσάρων κεφαλαίων, ἐν μὲν τῷ α' τῶν ὁποίων ἐξετάζεται ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ἐν δὲ τῷ β' ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν εἰκόνα καὶ ἡ ἁμαρτία, ἐν τῷ γ' κεφαλαίῳ ἀναπτύσσεται κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν «εἰκόνα» ἡ ἔννοια τῆς «ὁμοιώσεως», ἐν τῷ δ' ὁ λόγος εἶναι περὶ τῆς συμμορφώσεως πρὸς τὴν ἔνδοξον εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Εἶτα ἐν π α ρ α ρ τ ῆ μ α τ ι (σ. 257 - 260) ἐξετάζεται ἡ παράστασις τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς εἰκόνος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπακολουθοῦσι τὰ συμπεράσματα τῆς ὅλης ἐρεῦνης τοῦ συγγραφέως καὶ ἀναδεικνύεται ἡ σπουδαιότης τῆς βαθυστοχάστου διδασκαλίας τοῦ Ὁ-

ριγένους περὶ εἰκόνας οὐ μόνον διὰ τὴν ὄλην θεολογίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μετέπειτα καὶ δὴ καὶ τὴν ἀνατολικήν, μάλιστα δὲ τὴν μυστικὴν καὶ ἀσκητικὴν θεολογίαν.

Ἡ ἐξέτασις τοῦ θέματος γίνεται μετὰ πάσης ἐμβριθείας ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς τριπλῆς παραδόσεως, ἐντὸς τῆς ὁποίας, ὡς εἴπομεν, κινεῖται ὁ Ὁριγένης, τ. ἔ. τῆς ἑλληνικῆς, τῆς ἰουδαϊκῆς καὶ τῆς χριστιανικῆς, καὶ τὴν ὁποίαν παράδοσιν τόσον καλῶς κατέχει καὶ ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς, ὡς κατέχει καὶ ὄλην τὴν σχετικὴν πρὸς τὸ θέμα αὐτοῦ νεωτέραν καὶ νεωτάτην γραμματείαν. Ἐν ὀλίγοις τὸ ἔργον τοῦ κ. Crouzel ὑπερβαίνει τὰ πλαίσια μιᾶς διατριβῆς ἐπὶ διδασκαλία, ἀποτελοῦν σοβαρὰν συμβολὴν εἰς τὴν ἔρευναν οὐ μόνον τῆς θεολογίας τοῦ Ὁριγένους, ἀλλὰ καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας καθ' ὅλου.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Crégoire de Nysse, La vie de Moïse. Introduction et traduction par Jean Daniélou, Deuxième édition revue et augmentée du texte critique. Editions du Cerf, Paris 1955. Σελ. XXXV+155.

Τὸ παρὸν 1 τεῦχος τῆς γνωστῆς γαλλικῆς πατρολογικῆς σειρᾶς Sources Chrétiennes εἶναι δευτέρα ἔκδοσις τοῦ βαθυστοχάστου μυστικοῦ ἔργου τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Νύσσης «περὶ τοῦ βίου τοῦ Μωϋσέως» ἢ περὶ τῆς κατ' ἀρετὴν τελειότητος», ὀφειλομένη εἰς τὸν ἕτερον τῶν ἐκδοτῶν τῆς μνημονευθείσης σειρᾶς ἐγκρίτου Γάλλου πατρολόγου Jean Daniélou, καθηγητὴν ἐν τῷ Institut Catholique τῶν Παρισίων, τοῦ ὁποίου εἶναι διεθνῶς γνωστὰ αἱ περὶ τοῦ Ὁριγένους καὶ Γρηγορίου τοῦ Νύσσης ἄρισται ἐργασίαι. Πρόκειται δὲ περὶ βελτίονος ἐκδόσεως περιεχομένης καὶ κριτικῶς ἀποκαθαρωμένης διὰ τῶν φροντίδων τοῦ ἐκδότου τὸ κείμενον καὶ ἄλλας τινὰς βελτιώσεις. Ἄξιον σημειώσεως, ὅτι τὰ ἔργα τοῦ φιλοσοφικωτάτου τῶν ἑλλήνων πατέρων ἀξιοῦνται κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἰδιαιτέρας προσοχῆς οὐ μόνον ὑπὸ του διαμαρτυρομένου ἱστορικοῦ W. Völker κ.ἀ., ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ μεγάλου Γερμανοῦ φιλόλογου Werner Jaeger, ὅστις ἔχει ὑποσχεθῆ καὶ μεγάλην ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Γρηγορίου τούτου. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ παρόντος τεύχους μετὰ τὸν πρόλογον ὁ κ. Daniélou ἀσχολεῖται περὶ τὸ ἱστορικὸν πλαίσιον τοῦ ἐκδιδομένου ἔργου (σ. II—X), περὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου παρεχομένην ἐξήγησιν τῆς Ἐξόδου, (σ. X—XVIII), περὶ τὴν θεωρίαν αὐτοῦ περὶ τελειότητος (σ. XVIII—XXIV), περὶ τὸ ἑλληνικὸν περιβάλλον αὐτοῦ (σ. XXIV—XXXI) καὶ περὶ τὸ κείμενον καὶ τὰς ἐκδόσεις καὶ τὰς μεταφράσεις τοῦ ἐκδιδομένου βιβλίου (σ. XXXI—XXXV). Ἐπακολουθεῖ τὸ κριτικῶς ἀποκαθαρωμένον κείμενον μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως καὶ ἱκανῶν σχολίων. Ἐν τέλει παρατίθενται πίνακες τῶν ἐν τῷ πατερικῷ κειμένῳ χρησιμοποιουμένων χωρίων, τῶν ὀνομάτων νεωτέρων

συγγραφῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν λέξεων τοῦ εἰρημένου κειμένου. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ νέα ἔκδοσις θὰ τύχη καὶ ἔτι ἔγκαρδιωτέρας ὑποδοχῆς ἢ ἡ πρώτη. Ἡ ἑλληνικὴ θεολογία ὀφείλει καὶ νέας χάριτας εἰς τὸν κ. Daniélou.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Saint Jérôme, Sur Jonas. Introduction, texte latin, traduction et notes de Dom Paul Antin O.S.B. Les-éditions du Cerf. Paris 1956. Σελ. 136.

Πρόκειται περὶ ἐνὸς τῶν ἀρίστων ὑπομνημάτων τοῦ Ἱερωνύμου, τοῦ ὑπομνήματος εἰς τὸν προφήτην Ἰωνᾶν, ὅπερ ἐκδίδεται ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ γνωστῇ πατρολογικῇ σειρᾷ τῶν Sources chrétiennes ὑπὸ τοῦ Γάλλου Βενεδικτίνου μοναχοῦ P. Antin. Προτάσσεται εἰσ α γ ω γ ῆ, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῆς χρονολογίας τῆς συντάξεως τοῦ ὑπομνήματος (496), περὶ τῶν παλαιότερων ὑπομνημάτων τοῦ Ἱερωνύμου, περὶ τῶν βοηθημάτων αὐτοῦ εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ προκειμένου ὑπομνήματος, περὶ τῆς τεχνικῆς τῆς ἐξηγήσεως αὐτοῦ, περὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ὕφους καὶ περὶ τῆς ἀξίας αὐτοῦ, περὶ τῆς χειρογράφου παραδόσεως αὐτοῦ καὶ ἐν τέλει παρατίθεται ἡ βιβλιογραφία (σ. 7-48). Ἐπακολουθεῖ εἶτα τὸ κείμενον λατινιστὶ μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως καὶ ἱκανῶν σχολίων τοῦ ἐκδότου. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἂν ἦσαν εἰς θέσιν, καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι εἰς θέσιν, οἱ Ἕλληνες φοιτηταὶ τῆς Θεολογίας νὰ ἀσχολῶνται καὶ περὶ τοὺς λατίνους πατέρας, ἐπωφελοῦμενοι τοιαύτας εὐχρηστούς ἐκδόσεις ἔργων, μάλιστα ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς λατινικῆς πατερικῆς γραμματείας.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Henri de Lubac, Sur les chemins de Dieu. Aubier. Éditions Montaigne. Paris. 1956. Σελ. 353.

Τὸ ἀνὰ χεῖρας ἔργον τοῦ γνωστοῦ ἐπιφανοῦς Γάλλου ῥωμαιοκαθολικοῦ θεολόγου εἶναι τρίτη ἔκδοσις ἀνατεθεωρημένη καὶ ἐπηυξημένη σημαντικῶς τοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1940 καὶ 1948 εἰς α' καὶ β' ἔκδοσιν δημοσιευθέντος βιβλίου του ὑπὸ τὸν τίτλον «De la connaissance de Dieu» καὶ ἔχει ὡς ὑποκείμενον τὸ θέμα θεμάτων, τὴν θεογνωσίαν, τ. ἔ. περὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Μετὰ σύντομον πρόλογον ἐπιγραφόμενον «περὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ» (σ. 9-10) καὶ εἰσαγωγὴν ὑπὸ τὸν χαρακτηριστικὸν τίτλον «ἄβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται» (σ. 11-17), ἔνθα προειδοποιεῖται ὁ ἀναγνώστης εἰς τὴν παρακολούθησιν τοῦ τοσοῦτον σοβαροῦ θέματος, ἐπακολουθεῖ ἡ διαπραγματεύσις αὐτοῦ ἐν ἑπτὰ κεφαλαίοις. Τούτων τὸ π ρ ὠ τ ο ν ἐπιγράφεται «De l'origine de Dieu» (σ. 19-43), τὸ δ ε ὑ τ ε ρ ο ν «De l'affirmation de Dieu» (44-70), τὸ τ ρ ί τ ο ν «De la preuve de Dieu» (σ. 71-106), τὸ τ έ τ α ρ τ ο ν «De la connaissance de Dieu» (σ. 107-131), τὸ π έ μ π τ ο ν «De l'innéfinibilité de Dieu» (σ. 140-166), τὸ ἔ κ τ ο ν «De la

recherche de Dieu» (σ. 167 - 201) καὶ τὸ ἔβδ ο μ ο ν «De l'actualité de Dieu» (σ. 202 - 233).

Ἡ ὑπὸ τύπον μελέτης (méditation), ὑπενθυμιζούσης τὸ ὕφος καὶ τὴν ὕψην ἄλλων τε ἔργων τοῦ σοφοῦ συγγραφέως καὶ δὴ καὶ τοῦ ἐν ἔτει 1953 ὑπὸ τὸν τίτλον «Sur l'Église» δημοσιευθέντος καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας μεταφρασθέντος, πραγματεία αὕτη διανθίζεται διὰ προσφυῶν χωρίων πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ὡς καὶ διὰ προσευχῶν καὶ ἐπισηραγίζεται δι' ὠραίου πρὸς τὸν Θεὸν ὕμνου φερομένου μεταξὺ τῶν ἔργων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (σ. 234 - 235), ὡς καὶ διὰ χαρακτηριστικῶν χωρίων ἐκ τῶν βιβλίων τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, τοῦ Εἰρηναίου καὶ τινων νεωτέρων. Ἐπιτετα δὲ ἀκολουθεῖ μακρὸς ἐπίλογος (Postface), ἐνθα ὁ συγγραφεὺς παρέχει ἐξηγήσεις περὶ τε τῆς σημασίας τοῦ τίτλου τοῦ βιβλίου καὶ περὶ τοῦ πνεύματος, ὅφ' ὃ ἐφιλοπονήθη ἢ παροῦσα τρίτη ἔκδοσις αὐτοῦ (σ. 241 - 257). Ἐπονται δαφιλεῖς σημειώσεις εἰς ὄλον τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου μαρτυροῦσαι περὶ τῆς εὐρυτάτης γνώσεως τῆς τε πατερικῆς, τῆς τε σχολαστικῆς καὶ τῆς νεωτέρας θεολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς γραμματείας, τῆς σχετικῆς πρὸς τὸ ἐξεταζόμενον θέμα, ἐξ ἧς καὶ παρατίθενται ἀφθονα σχετικὰ χωρία (σ. 259 - 352). Πολὺ διαφωτιστικὸς οὐ μόνον διὰ τὸ βαθυστόχαστον περιεχόμενον τοῦ βιβλίου τούτου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς εἰς βάρος τοῦ συγγραφέως δημιουργηθείσας παρεξηγήσεις καὶ τὰς συναφεῖς δυσχερείας αὐτοῦ, καταληξάσας εἰς ἀπομάκρυνσίν του ἀπὸ τῆς καθηγητικῆς ἑδρας, τυγχάνει ὁ μακρὸς ἐπίλογος τοῦ βιβλίου, ἐκ τοῦ ὁποίου μανθάνομεν, ὅτι ἐν ταῖς προηγηθείσαις ἐκδόσεσι τοῦ προκειμένου βιβλίου ἐπεκρίθη ὁ συγγραφεὺς διότι ζητεῖ «ἐπιστροφὴν εἰς τοὺς πατέρας», ὅπερ δῆθεν θὰ ἀπετέλει οἶονεὶ ἀπάρνησιν τῶν μεταγενεστέρων ἐπιτευγμάτων τῆς χριστιανικῆς σκέψεως ἢ διότι ἡ σκέψις του ἀναπτύσσεται μακρὰν τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου Θωμᾶ (Ἁκυνάτου) ἢ διότι δὲν ἠσχολήθη περὶ τὴν διὰ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ πορισθεῖσαν εἰς ἡμᾶς θεογνωσίαν κλπ. Εἰς τὰς ἐπικρίσεις αὐτὰς ἀπήντησε μετὰ λεπτότητος, ἅμα καὶ πειστικότητος ὁ κ. de Lubac, δημοσιουθέντων τὴν γραμμὴν του καὶ τὰς θέσεις του κατὰ τρόπον ἐπιτοχόντα τὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἀποκομίζει τις καὶ ἐκ τοῦ συγγράμματος τούτου, ὅσων καὶ ἐξ ἄλλων ἔργων αὐτοῦ, περὶ τοῦ ὁσημέραι σταθερωτέρου προσανατολισμοῦ του πρὸς τοὺς πατέρας, προσανατολισμοῦ προκαλοῦντος τὴν κατὰ τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου διδασκάλου μῆνιν τῶν φανατικῶν θωμιστῶν.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

The Evanston Report, The Second Assembly of the W. C. C. 1954, ed. by W. A. Vissers't Hooft, London: SCM Press LTD., 1955, pp. VIII-360.

Ἀπιμελεία τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Π. Σ. Ε. κ. Βίσερ Τούφτ ἐξεδόθη τὸ ἐπίσημον κείμενον τῶν Πρακτικῶν τῆς Β' ἐν Ἐβανστον (15-31 Αὐγούστου 1954) συνελθούσης Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Π. Σ. Ε.

Ὁ τόμος οὗτος περιλαμβάνει τὸ Διάγγελμα τοῦ Συνεδρίου, ὀρισμένα Εἰσαγωγικά, τὰ λαβόντα χώραν κατ' αὐτὸ καθὼς καὶ τὰς γενομένας διμιλίας ἐν περιλήψει, τὰς Ἐκθέσεις τῶν Ἐπιτροπῶν τῶν Ἐξ ἐπὶ Μέρους Θεμάτων ὡς καὶ ἄλλων τινῶν Ἐπιτροπῶν, Κατάλογον τῶν παρόντων ἐν τῷ Συνεδρίῳ καὶ τῶν Μελῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Π. Σ. Ε., ἐν τέλει δὲ Παραρτήματα καὶ Ἰνδεξ ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.

Εἰς τὴν ταξινόμησιν καὶ τὴν παράθεσιν τῆς ὕλης κατεβλήθησαν προσπάθειαι ὅπως ἀποφευχθοῦν αἱ ἐπαναλήψεις καὶ ἡ καταγραφή τῶν στερουμένων σημασίας. Τὰ πάντα ἐκτίθενται μὲ τὴν μεγαλυτέραν ἀπλότητα, συντομίαν καὶ παραστικότητα. Ὡς πρὸς τὴν περιεκτικότητα, νομιζομεν ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ περιληφθῇ εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο καὶ ἡ Ἐκθεσις ἐπὶ τοῦ κυρίου θέματος «Ὁ Χριστὸς ἡ ἐλπίς τοῦ κόσμου» οὕτως, ὥστε εἰς τὸν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν τόμον νὰ ἔχη ὁ μελετητὴς πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν πλήρη εἰκόνα τῶν γεγονότων καὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Ἐβανστον.

Τὸ Α' ἐν Ἀμστερδαμ (1948) συνελθὸν Συνέδριον τοῦ Π. Σ. Ε. ἔθετε τὰς βάσεις τῆς συνενώσεως ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν Κινήσεων Ζ. Ε. καὶ Π. Τ., ὡς καὶ ἄλλων τινῶν ἐκδηλώσεων τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἐνῶ τὸ Β' ἐν Ἐβανστον ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ἐξαετοῦς κτηθείσης πείρας ἤρχετο νὰ ἐμβαθύνῃ ἐπὶ τῶν κοινῶν ἀπόψεων καὶ τῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν Μελῶν Ἐκκλησιῶν καὶ νὰ ἀναθεωρήσῃ τὸ Καταστατικόν, τοὺς Κανονισμοὺς καὶ τὴν Διοργάνωσιν τοῦ Π. Σ. Ε.

Εἰς τὸ Καταστατικόν (σ. 327-342), τὸ ὁποῖον μετέφρασεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Θυατείρων Γερμανὸς (Ἐγγραφα τοῦ Παγκοσμίου Συνεδρίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν Ἀμστερδαμ, «Θεολογία» 20 (1949) 19-23) ἐγένοντο αἱ ἑξῆς μεταλλαγαί:

α') Εἰς τὴν ἑβδόμην παράγραφον τοῦ τρίτου κεφαλαίου, ἐπιγραφομένου «Ἔργα» ἀφῆθη μόνον ἡ πρότασις «Νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς Ἐκκλησίας εἰς τὸ καθήκον αὐτῶν νὰ εὐαγγελίζωνται» καὶ παρελείφθησαν τὰ ἐν συνεχείᾳ λεγόμενα καὶ

β') Τοῦ ἔκτου κεφαλαίου περὶ τοῦ «Διορισμοῦ Ἐπιτροπῶν» ἔμειναν ἀνέπαφοι αἱ δύο πρῶται παράγραφοι καὶ ἀντικατεστάθησαν τὰ ἐπόμενα μέχρι τέλους τοῦ κεφαλαίου ὡς ἑξῆς:

1. Ἡ διακήρυξις τῆς οὐσιαστικῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ συνεχὴς ὑπόμνησις πρὸς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον καὶ τὰς Ἐκκλησίας τοῦ καθήκοντος τῆς ἐκδηλώσεως τῆς ἐνότητος ταύτης καὶ τῆς ἀναγκαιότητος αὐτῆς διὰ τὸ ἔργον τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

2. Ἡ μελέτη τῶν προβλημάτων τῆς πίστεως, τάξεως καὶ λατρείας καὶ τῶν σχετικῶν κοινωνικῶν, μορφωτικῶν, πολιτικῶν, φυλετικῶν καὶ ἄλλων παραγόντων ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν.

3. Ἡ μελέτη τῶν θεολογικῶν συμπερασμάτων (ἐφαρμογῶν) ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως.

4. Ἡ μελέτη τῶν ζητημάτων περὶ τῶν σημερινῶν σχέσεων τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς ἀλλήλας, τὰ ὁποῖα προβάλλουσι δυσκολίας καὶ χρήσουσι θεολογικῆς διασαφήσεως.

5. Ἡ παροχὴ πληροφοριῶν περὶ τῶν ἐν τῇ πράξει γενομένων ἐνεργειῶν ἐκ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν διὰ τὴν ἐπανένωσιν αὐτῶν.

Ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ λειτουργῇ συμφώνως πρὸς Καταστατικόν, ἐπικυρωθὲν ὑπὸ τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς.

Εἰς τὰς στελλομένας προσκλήσεις διὰ τὴν σύγκλησιν Παγκοσμίων Συνεδριῶν Πίστεως καὶ Τάξεως, θὰ σημειοῦται ὅτι εἰς τὰ Συνέδρια ταῦτα θὰ παρακάθηνται ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν, οἵτινες δέχονται τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς «Θεὸν καὶ Σωτῆρα».

Οἱ ἀναθεωρηθέντες Κανόνες καὶ Κανονισμοὶ τοῦ Π.Σ.Ε. ἐκτίθενται εἰς τὰς σελίδας 342-358.

Αἱ διάφοροι λειτουργίαι τοῦ Π.Σ.Ε. καθωρίσθησαν εἰς ἓν ὄλον ὄργανικόν. Κατὰ τὸ μεταξὺ δύο Συνελεύσεων διάστημα τὸ ἔργον τοῦ Π.Σ.Ε. τελεῖται ὑπὸ τῶν Ἐπιτροπῶν Κεντρικῆς καὶ Ἐκτελεστικῆς, ἰδίως ὁμοῦς ὑπὸ τῆς Γενικῆς Γραμματείας καὶ τῶν συναφῶν πρὸς αὐτὴν ἄλλων τμημάτων. Κατὰ τὴν νέαν διοργάνωσιν, ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς Γενικῆς Γραμματείας ἔξαρθῶνται τὸ Τμῆμα Οἰκονομικῶν καὶ Διοικήσεως καὶ τὸ Τμῆμα Εἰδήσεων. Ἐν ἀναφορᾷ πρὸς αὐτὴν λειτουργοῦν τὸ Γραφεῖον τῆς Νέας Ὑόρκης, ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῶν Διεθνῶν Ζητημάτων, ἡ Γραμματεία διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἀσίαν, ἡ Κοινὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Δ.Σ.Ι. καὶ Π.Σ.Ε. καὶ τὰ τρία Τμήματα: Μελετῶν, Οἰκουμενικῆς Δράσεως καὶ Διεκκλησιαστικῆς Βοηθείας καὶ Ὑπηρεσίας πρὸς τοὺς Πρόσφυγας. Ἐκτὸς τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως ὑπάρχουν καὶ τέσσαρες Βοηθοὶ Γενικοὶ Γραμματεῖς, οἱ τρεῖς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν τριῶν Τμημάτων καὶ ὁ τέταρτος τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῶν Διεθνῶν Ζητημάτων. Τὸ Τμῆμα Σπουδῶν, ὅπερ ἐξυπηρετεῖ ὡς τοιοῦτον καὶ τὸ Δ.Σ.Ι. περιλαμβάνει τὰς Ἐπιτροπὰς: Π. Τ., Ἐκκλησίας καὶ Κοινωνίας, Εὐαγγελισμοῦ καὶ Ἱεραποστολικῶν Σπουδῶν· τὸ Τμῆμα τῆς Οἰκουμενικῆς Δράσεως, τὸ Οἰκουμενικὸν Ἰνστιτοῦτον μετὰ τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς καὶ τὰς Ἐπιτροπὰς Νεολαίας, Συνεργασίας ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ τοῦ Ἔργου τῶν Λαϊκῶν.

Εἰς τὴν σ. 18 συναντῶμεν τὴν ἔκφρασιν «Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηναῶν τῆς Ἑλλάδος», τὴν ὁποίαν δὲν γνωρίζομεν πῶς νὰ ἐξηγήσωμεν.

Ἡ Ὁρθόδοξος Θεολογία μετὰ τὸ Ἐβανστον, ἐκτὸς βεβαίως τῶν γενικῆς φύσεως Θεολογικῶν καὶ ἄλλων ζητημάτων, τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, ἀντιμετωπίζει ὀρισμένα εἰδικὰ προβλήματα, ἅτινα ἐπιζητοῦν τὴν λύσιν αὐτῶν. Τοιαῦτα προβάλλουν: Ἡ ἐνιαία στάσις τῆς

Ἐκκλησίας ἀπέναντι τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἡ μορφή τῆς ἀντιπροσωπεύσεώς της εἰς τὰ συνερχόμενα Συνέδρια, ἡ θέσις της εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Π. Τ. καὶ εἰς τὰ ὑπ' αὐτῆς συγκαλούμενα Συνέδρια, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποστελλομένων ἀντιπροσώπων, ἡ διάπτυξις τοῦ Α' Ἀρθροῦ—Βάσεως τοῦ Καταστατικοῦ ἐπὶ Τριαδολογικῆς βάσεως, ἡ ἐπ' ἐσχάτων εἰς πολλοὺς τομεῖς ἐνεργὸς συνεργασία τοῦ Π.Σ.Ε. πρὸς τὸ Π.Σ.Ι., ὄργανον τῆς Ἱεραποστολικῆς δράσεως τῶν Προτεστάντων, πολλοὶ τῶν ὁποίων τελοῦν προσηλυτιστικὸν ἔργον μεταξὺ τῶν ἡμετέρων Ἐκκλησιῶν κ. ἄ.

Κατακλείοντες ἐπιθυμοῦμεν νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἡ ἔκδοσις τοῦ παρόντος ἔργου ἀποτελεῖ μίαν πολύτιμον προσφορὰν ἐκ μέρους τοῦ Π. Σ. Ε. καὶ τοῦ ὀργανοῦ αὐτοῦ Γενικοῦ Γραμματέως κ. Τούφτ πρὸς τὴν Ἱστορίαν τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως καὶ γενικῶς τὰ Θεολογικὰ γράμματα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Καθηγητὴς τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης

M. Chatzidakis, Rapproch entre la peinture de la Macédoine et de la Grèce au XIV siècle, Πεπραγμένα Θ' Διεθν. Βυζαντινολ. Συνεδρ. Θεσσαλον (1954) 136 - 148 τῆρ 7 - 13.

Ἡ ζωγραφικὴ τοῦ 14ου αἰ. εἰς τὴν Κρήτην ἀντιπροσωπεύεται κυρίως ὑπὸ τάσεως καλλιτεχνικῆς καθυστερημένης· ἐν τούτοις ἀπαντῶνται ἐν Κρήτῃ τὰ παραδείγματα, ὅπου ἀπηχοῦνται αἱ νέαι τάσεις τῆς «παλαιολογείου ἀναγεννήσεως». Ἐκ τῶν νέων τούτων τάσεων ἡ λεγομένη «κρητικῶς» ὕφους εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν Κρήτην, ἔλθοῦσα ἐκεῖ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὸ 1350, ἴσως δὲ καὶ ἐνωρίτερον. Εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 14ου αἰ. ἀπαντῶνται παραδείγματα τῆς λεγομένης ζωγραφικῆς «μακεδονικοῦ» ὕφους. Ἀναλύονται λεπτομερῶς αἱ τοιχογραφίαι τῆς Παναγίας τῆς «Γκουβερνιώτισσας», χρονολογουμένης εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 14 αἰ. Ἡ ἀξία των ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι, ἐνῶ ἡ «λεπτομερειακὴ» εἰκονογραφία των καὶ ἡ καθόλου τέχνη των παρουσιάζει χαρακτῆρας τῆς «μακεδονικῆς» ζωγραφικῆς (παρεκκλήσιον Ἁγίου Εὐθυμίου εἰς τὸν Ἁγιον Δημήτριον τῆς Θεσσαλονίκης, Πρωτᾶτον), ἐν τούτοις — εἰς τὰ κάτω μέρη τοῦ διακοσμητικοῦ συνόλου τῆς ἐκκλησίας — ἀντιπροσωπεύεται καλλιτεχνικὸν ρεῦμα, ἐκπορευόμενον ἐκ τῆς νεωτερικῆς, «κρητικῶς» ὕφους τῆς τέχνης τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπαντῶνται μάλιστα καὶ ἐλαφρᾶ ἐπιδράσεις ἐκ τῆς ἰταλικῆς τέχνης. Πάντως ἡ Κρήτη τοῦ 14ου αἰ. εἶναι ἐπιτυχία, δεχομένη ἐν σχετικῇ καθυστερήσει τὰ μεγάλα καλλιτεχνικὰ ρεύματα ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Θεσσαλονίκης, ἐν μέρει καὶ ἐκ τῆς Ἰταλίας. Αἱ παρατηρήσεις αὗται τοῦ κ. Χατζηδάκη εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσαι διὰ τὴν μελέτην τοῦ περιπλόκου προβλήματος περὶ τῆς βυζαντινῆς ζωγραφικῆς τοῦ 14ου αἰῶνος.

Δ. Ι. ΠΑΛΛΑΣ

Α. Ξυγγοπούλου, *Εἰκόνες Προφητῶν, «Κανίσκιον Φαίδανι Ἰ. Κουκούλέ»*, (Ἐπετ. Ἐταιρ. Βυζ. Σπουδ. ΚΓ' (1953) 45 - 56).

Ἡ εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῆς Μονῆς τῆς Χώρας (Καχριε Τζαμι) τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοιχογραφία τοῦ προφήτου Ἡσαίου καὶ τῆς ἐξολοθρεύσεως τῶν Ἀσσυρίων πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Ἱερουσαλήμ (Ἡσ. 37,33) ἀνήκει, μετὰ τῆς εἰς τὸ Ρατ. Φτ. 510 μικρογραφίας τοῦ δράματος τοῦ Ἰεζεκιήλ (Ἰεζ. 37,1 κε'), εἰς ὁμάδα εἰκόνων, κύριον θέμα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ μορφή Προφήτου μὲ ἓν ἀπὸ τὰ δράματα ἢ τὰς προφητείας του. Ἀνάλογοι παραστάσεις ἀπαντῶνται εἰς τὸ συριακὸν εὐαγγέλιον τοῦ Ραβουλά (Λαυρεντ. Βιβλιοθ. Φλωρεντίας), εἰς τὸν συριακὸν κώδ. 341 τῆς Ἐθν. Βιβλιοθ. Παρισίων καὶ εἰς τὸ βυζαντινὸν ἔλεφαντοστοῦν Βρετταν. Μουσείον Dalton, Catalogue (1911) σ. 56 ἀριθ. 299. Θεωρεῖται ὅτι ἡ σειρά τῶν παραστάσεων τούτων εἶναι παλαιοχριστιανικῆς, ἀλεξανδρινῆς καταγωγῆς, κατὰ τοῦτο δὲ συγγενῆς πρὸς τὰς τοιχογραφίας τῆς συναγωγῆς τῆς Δούρας (3ου αἰ.), καὶ ὅτι αὗται ἐπεῖχον τὴν θέσιν λατρευτικῶν εἰκόνων εἰς ἀντίστοιχα «προφητεῖαι».

Δ. Ι. II.

Ἄννης Χατζηνικολάου, *Μετάλλια μαγικὰ εἰκονίδια Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, «Κανίσκιον Φαίδανι Ἰ. Κουκούλέ»* (=Ἐπετ. Ἐταιρ. Βυζ. Σπουδ. ΚΓ', (1953), 508—516).

Τὰ χυτὰ ὀρειχάλκινα μὲ τοὺς Ἁγίους Κωνσταντῖνον καὶ Ἑλένην ἑκατέρωθεν σταυροῦ, τὸν τριέλκτον ὄφιν καὶ τὸν ὀβελίσκον τοῦ Ἱπποδρόμου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, συνοδευόμενα ὑπὸ ἐπιγραφῆς μὴ δυναμένης νὰ ἀναγνωσθῆ, θεωροῦνται μὲν συμφώνως καὶ πρὸς τὴν παλαιὰν γνώμην τοῦ Strzygounssi, κίβδηλα, ἐξηγοῦνται ὅμως ὡς φυλακτῆρια, μιμούμενα πρότυπον παλαιόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεδίδοντο μαγικαὶ ιδιότητες. Ὁ τριέλκτος ὄφιν καὶ ὁ ὀβελίσκος ἐθεωροῦντο παρὰ τῶν βυζαντινῶν «τελέσματα», ἡ ἐπιγραφή εἶναι χρησιμολογικοῦ χαρακτήρος, συνδεομένη πρὸς τὴν παράστασιν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, εἰς τὴν ὁποίαν ὁμοίως ἀπεδίδοντο μυστικαὶ δυνάμεις σχετιζόμεναι πρὸς τὴν τύχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ πρότυπον τῶν εἰκονιδίων, πιθανῶς κατὰ τὸν τύπον τῶν ἐξ ἔλεφαντοστοῦ διπτύχων, φαίνεται νὰ παρίστανε τὴν τύχην τῆς πόλεως εἰς τὸν Ἱππόδρομον κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν γενεθλίων της (11 Μαΐου). Νομίζω ὅτι δὲν δύναται νὰ δοθῆ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ «κίβδηλου» καὶ τοῦ «πλαστοῦ» εἰς τὰ ἀνωτέρω εἰκονίδια, μολοντί εἰς τὰ Ἰωάννινα κατασκευάζονται «παρεμφερῆ εἰκονίδια» καὶ σήμερον, (σ. 508), ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον ὅτι τὰ ἐν λόγῳ εἰκονίδια κατεσκευάζοντο ὡς φυλακτῆρια, διότι ἐπομένως προϋποθέτουν παράδοσιν, ἢ ὁποία πιθανῶς φθάνει μέχρι τῶν βυζαντινῶν χρόνων (πρβλ. τὸ I. Cramer, *Anecdota Graeca* und III 190-192 παρὰ Φ. Κουκούλέ,

Λαογραφία 5' [1917] 218 κέ. χρυσοῦν φυλακτήριον τοῦ Ἀλεξίου Γ' Ἀγ-
γέλου Κομνηνοῦ μὲ παράστασιν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης κρατοῦντες
σταυρόν). Πότε ἤρχισαν—εἰς νεωτέρους χρόνους—νὰ κατασκευάζουν τοιαῦ-
τα εἰκονίδια καὶ ἐκ ποίας παρακινήσεως; Ἀπομένει εἰσέτι νὰ γίνῃ χρονο-
λογικὴ κατάταξις τῶν εἰκονιδίων· τούτων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μορφολογικῶν
των δεδομένων καὶ τῶν εἰκονογραφικῶν των λεπτομερειῶν, ὅτε ἐνδέχεται
νὰ εὐρεθῇ ὅτι τὰ ὑπ' ὄψει εἰκονίδια δὲν εἶναι οὔτε ἀπολύτως νέα οὔτε
σύγχρονα μεταξύ των. Ἐνδεικτικῶς σημειῶνῶ ὅτι παρομοία μαγικὴ—μὴ
ἀναγινωσκομένη—ἐπιγραφὴ (ὑψ. 0,31, πλάτ. 0,25, γράμματα βαθέως ἐγ-
χάρακτα, ἐξάστιχος μετὰ διστίχων χαραγμῶν) ἀπαντᾷται ἐντετοιχισμένη ἐπὶ
τῆς γέφυρας τοῦ Ντάλλα, ἐντὸς τῆς μεταξὺ τοῦ Γλυκέος καὶ τοῦ Σουλίου
ἀγρίας χαράδρας διαρροεμένης ὑπὸ τοῦ Ἀχέροντος. Ἡ γέφυρα Ντάλλα
μετὰ τῆς ἀποτροπαϊκῆς ἐπιγραφῆς της νομίζω ὅτι πρέπει νὰ χρονολογηθῇ
πρὸ τῆς ἐκ μέρους τοῦ Ἀλλῆ Πασᾶ καταστροφῆς τοῦ Σουλίου· παρέχει,
λοιπόν, αὕτη ἐν χρονολογικὸν ὄριον καὶ διὰ τὰ ὑπ' ὄψει μαγικὰ εἰκονίδια.

Δ. Ι. Π.

**Σοφοκλέους Δ. Δώλη, Ὑφηγητοῦ τῆς Δογματικῆς καὶ Συμβολικῆς τοῦ Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης. Ἡ περὶ τῆς θείας τοῦ Χριστοῦ κινήσεως θεωρία. Ἀθῆναι 1954.
Σελ. 48.**

Ὁ Ὑφηγητὴς τῆς Δογματικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Σο-
φοκλῆς Δ. Δώλης, ὅστις κατέχει καὶ τὴν θέσιν τοῦ Ὑποδιευθυντοῦ τῆς ἐν
Ἀθήναις Μαρμαλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, εἶναι ἐπιστήμων εὐφήμως
γνωστὸς καὶ ἀγαπητὸς καὶ εἰς τοὺς ὁμογενεῖς τοῦ Νέου Κόσμου. Κατὰ τὰς
ἐνταῦθα τριετείς φιλοσοφικὰς καὶ θεολογικὰς σπουδὰς του ἠσχολήθη καὶ μὲ τὸ
ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς. Ἐνθερμος Ἕλληνας, με-
γαλοιδεάτης, ὁ Ἡπειρώτης κ. Δώλης ἀντελήφθη, ὅτι τὸ κύριον ζήτημά μας διὰ
τὴν ἐπιδιωκομένην ἐπιβίωσιν ἡμῶν καὶ ἡ διαιώνισις τῶν φυλετικῶν ἡμῶν
θησαυρῶν πρὸς πλουτισμὸν τοῦ Ἀμερικανικοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι ἄλλο
καὶ δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο παρὰ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν Ἡμερησίων Ἑλ-
ληνοαμερικανικῶν μας Διδακτηρίων. Τὴν ἀποψιν ταύτην, εἴτε γράφων εἴτε
ὁμιλῶν, τὴν διεκέρηυτε μὲ πάθος. Μὲ ζῆλον Ἱεραποστολικόν. Ὅχι μόνον
Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ Σχολεῖα. Παντοῦ Σχολεῖα. Φυτώρια ἑλληνικῆς μα-
θησεως. Φυτώρια ἑλληνικοῦ φωτισμοῦ. Καὶ ἑλληνικῆς μεγαλοφροσύνης. Τὰς
πολιτιστικὰς αὐτὰς ἀπόψεις του τὰς διετύπωσεν ὁ Ἱεραποστολικὸς Ἡπειρώ-
της καὶ μὲ ἕνα ἀνδροπρεπὲς καὶ βαθυστόχαστον ὑπόμνημά του πρὸς τοὺς ἐν
Ἀθήναις ἀρμοδίους καθὼς καὶ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀμε-
ρικῆς. Καὶ θὰ παραμείνῃ ἱστορικὸν καὶ σὰν προφητικὸν τὸ φωτεινὸν ἐκεῖνο
Ὑπόμνημά του.

Πρὶν ἐπιστρέφῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ κ. Δώλης ἐξέδωκεν εἰς τὴν Νέαν
Ἰόρκην, τὸ 1948, ἕνα περίφημον ἐπιστημονικὸν ἔργον, ἐκ 232 σελίδων,

ὑπὸ τὸν τίτλον: «Αἱ ἑθνησκευτικαὶ Ἰδέαι τοῦ Νεοφύτου Δούκα». Εἰς αὐτὸ τὸ σύγγραμμα ἔχει ἀναλύσει, μὲ δξείαν κρίσιν, μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ μὲ ἐπιστημονικὴν εὐσυνειδησίαν, τὰς ἑθνησκευτικὰς ἰδέας τοῦ περιωνύμου εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐθνεγεροσύνης τοῦ 1821 Διδασκάλου τοῦ Γένους ἀειμνήστου Νεοφύτου Δούκα.

Ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ ἔθνεγερτης κ. Λώλης, φορτωμένος ἀπὸ τὸν πνευματικὸν πλοῦτον τῆς Ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας, συνέχισε τὸν ὠραῖον ἀγῶνά του. Διδάσκων ὡς καθηγητής. Συγγράφων καὶ διαφωτίζων. Ἔγραψεν ἔργα παιδαγωγικά. Κριτικά. Ἀνθρωπιστικά. Δογματικά. Ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας τὸ τελευταῖον αὐτοῦ δογματικὸν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ περὶ τῆς Θείας τοῦ Χριστοῦ Κενώσεως Θεωρία». Εἶναι πολὺ βαρὺ καὶ δυσκατάληπτον τὸ ἐπιστημονικὸν αὐτὸ πόνημα διὰ τοὺς στερομένους θεολογικῆς μορφώσεως. Πάντως εἶναι σοφὴ καὶ ἐξόχως διαφωτιστικὴ ἢ δογματικὴ αὐτὴ μελέτη διὰ τοὺς Θεολόγους κληρικοὺς μας καθὼς καὶ διὰ τοὺς Καθηγητὰς καὶ φοιτητὰς τῆς Θεολογίας.

* * *

Εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἀναφέρεται (Κεφ. Β'. 7), ὅτι ὁ Χριστὸς «ἐαυτὸν ἐκένωσεν, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου γενόμενος».

Ἡ λέξις «κένωσις» ἀπὸ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς συγχρόνους Ἑλληνορθοδόξους Θεολόγους ἐρμηνεύεται ὡς «ταπείνωσις» ἢ «συγκατάβασις». Καὶ ἀπὸ τὴν λέξιν αὐτὴν διεμορφώθη ἢ πολύπλευρος «περὶ κενώσεως θεωρία» ἢ ἀναφερομένη εἰς τὸ ὅλον Χριστολογικὸν ζήτημα ὅπερ ἀπασχολεῖ τοὺς θεολογοῦντας ἀπὸ τῶν πρώτων αἰῶνων ἕως σήμερον.

Σχετικῶς μὲ τὴν Θείαν ἢ μὴ ὑπόστασιν τοῦ ἐνσαρκωθέντος Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ Ἀυρωτοῦ τοῦ κόσμου αἱ συζητήσεις συνεχίζονται ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους αἰῶνας μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Ὁ Ὑφηγητὴς κ. Λώλης, βασιζόμενος εἰς τὰς πηγὰς, ἐπεξέρχεται μὲ σαφήνειαν καὶ ἀντικειμενικότητα τὰς θεωρίας τῶν ἀρχαίων αἰρετικῶν ὡς καὶ τὰς θεωρίας τῆς παναπερμίας τῶν Προτεσταντῶν, ἀπὸ τοῦ Λουθηροῦ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ἐλέγχει τὰς περὶ τοῦ θεανθρώπου πλάνας καὶ στηρίζει τὰς ἀπόψεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς θεματοφύλακος τῆς γνησίας περὶ Χριστοῦ ἀποστολικῆς παραδόσεως, τὴν ὁποίαν ἐπισημοποίησαν οἱ πατέρες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Λώλη εἶναι ἀξιοθαύμαστος καὶ προκαλεῖ εἰς τὸν ἀναγνώστην πνευματικὴν ἀπόλαυσιν. Καὶ ἀγαλλίασιν. Τὰ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου ἐπόψεως ἐπιχειρήματα, θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικά, ὡς καὶ τὰ ἐναντίον τῶν κακοδοξιῶν τῶν αἰρετικῶν, τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, εἶναι ἀδιάσειστα. Ὁ συγγραφεὺς παραθέτει καὶ πλουσίαν βιβλιογραφίαν. Ἐμμένει δὲ εἰς τὰς ἀρχαίας, τὰς ἀνοθεύτους πηγὰς. Καὶ κατασυντρίβει τοὺς κακοδόξους.

Ἐν ἐπιλόγῳ τονίζει : « Ἀνακεφαλαιοῦντες νῦν ὅσα ἐπὶ τοῦ προκειμένου περὶ κενώσεως ἀπὸ Ὁρθοδόξου ἐπόψεως ἐλέχθησαν παρατηροῦμεν γενικῶς, ὅτι ἐν τῷ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἐνανθρωπήσαντι οὐδεμιᾶς μορφῆς κενώσεως ἐγένετο, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν (ξένων) κενωτικῶν. Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, ἐφόρεσε σάρκα γενόμενος ἄνθρωπος τέλειος κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀποβολῆς, μειώσεως, περιστολῆς ἢ περιορισμοῦ τῶν Θείων του ἰδιοτήτων ». Καὶ προσθέτει : « Οὐδαμῶς γίνεται δεκτὴ ἀπὸ Ὁρθοδόξου ἐπόψεως πᾶσα γνώμη περὶ ἀλλοιώσεως ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ Λόγου, διότι πᾶσα τροπὴ δημιουργεῖ « ἕτερόν » τι ὅπερ δὲν εἶναι Θεός. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει οὐ μόνον καταρρέει τὸ ὄλον Τριαδικὸν θεαρχικὸν σύστημα, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ συγκαταρρέει καὶ τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας καὶ τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως ».

Τὸ δογματικὸν αὐτὸ πόνημα τοῦ κ. Ὑφηγητοῦ εἶναι, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἀριστοτέχνημα.

Ν. Ὑόρκη. Αὐγούστος 1956

Πρωθ. Δρ Δ. ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ

Η ΣΥΣΚΕΨΙΣ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ

Ἀπὸ τῆς 6ης μέχρι τῆς 10ης Σεπτεμβρίου 1956 συνήλθον ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν τῷ Οἰκουμένικῳ Ἰνστιτούτῳ τοῦ Bossey ἐν Ἑλβετίᾳ 25 περίπου Καθηγηταὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἀπὸ τὰ Πανεπιστήμια καὶ τὰς Θεολογικὰς Σχολὰς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιαστικῶν Ἱστορικῶν παρευρίσκατο δυστυχῶς μόνον εἷς, ὁ γράφων.

Σκοπὸς τῆς συσκέψεως ταύτης ἦτο ἡ συζήτησις τοῦ γενικοῦ προβλήματος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας καὶ τῶν σχέσεων αὐτῆς πρὸς τὴν Οἰκουμένην Κίνησιν.

Ἐντὸς προγράμματος ὑπῆρχον τρεῖς κύριοι ὁμιληταὶ καὶ εἷς ἑκτακτος, ὁ Δρ. W. Nelson, Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς Πίστεως καὶ Τάξεως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅστις ἀνέπτυξε τὸ ἔργον τοῦ Τμήματος Σπουδῶν τοῦ Συμβουλίου τούτου.

Αἱ ὁμιλίας καὶ αἱ συζητήσεις περιεστράφησαν γύρω ἀπὸ τὴν μελέτην, τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν συγγραφὴν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, τὴν μελέτην τῆς μεθόδου καὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς Ἐπιστήμης ταύτης καὶ τὴν λήψιν ἀποφάσεων τινῶν πρακτικῆς φύσεως διὰ τὸ μέλλον. Τὸ πρόγραμμα δὲν ἐδέσμευε τοὺς παρευρισκομένους, ἀλλὰ τοὺς ἄφηνεν ἐλευθέρους διὰ τὴν ἀνέυρεσιν καὶ τὴν τοποθέτησιν τῶν ἀπασχολούντων τοὺς Ἐκκλησιαστικὸς Ἱστορικὸς προβλημάτων.

Ὁ καθηγητὴς κ. A. C. Cutler, τοῦ Ἀμερικανικοῦ Πανεπιστημίου Southern Methodist ἔκαμε τὴν πρώτην εἰσήγησιν περὶ « τῆς θέσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἐν τῇ Οἰκουμένικῃ Κινήσει », ὁ Ἀγγλικανὸς Ἐπί-

σκοπος κ. St. Ch. Neill τὴν δευτέραν περὶ «τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἐν σχέσει πρὸς τὰς Νεαρὰς Ἐκκλησίας» καὶ ὁ καθηγητὴς κ. S. L. Green-slade τοῦ Ἀγγλικοῦ Πανεπιστημίου Durham τὴν τρίτην περὶ «τοῦ Οἴκου-μενισμοῦ καὶ τῶν προϋποθέσεων διὰ τὴν συγγραφὴν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀρχαίας Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας». Τὰς ἐπὶ τῶν τριῶν ὀμιλιῶν συζητήσεις ἤνοιξαν τρεῖς καθηγηταὶ διὰ τῶν παρατηρήσεών των.

Ἡ ἐν τῷ Συνεδρίῳ πλειονοψηφία ὑπῆρξε σχεδὸν ἀπολύτως Προτε-σταντικῆ. Καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀγγλικοὶ ἀνῆκον εἰς τὴν Χαμηλὴν Ἐκκλησιαστι-κὴν Παράταξιν. Ἐπεκράτει παρὰ πολλοῖς, ἐκτὸς ὀλίγων ἑξαιρέσεων, ἄγνοια τῆς εἰς τὸν τομέα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας προσφορᾶς τῶν Ὁρθοδό-ξων Θεολόγων. Διὰ τοῦτο ὁ γράφων προσεπάθησε κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν συζητήσεων νὰ δώσῃ μίαν εἰκόνα τοῦ μέχρι τοῦδε ἔργου τῶν Ἑλλήνων Ἐκκλησιαστικῶν Ἱστορικῶν, καθηγητῶν τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν καὶ μὴ, ὡς καὶ τῶν προϋποθέσεων διὰ τὴν ἔρευναν καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῆς Ἐκκλη-σιαστικῆς Ἱστορίας παρ' ἡμῖν. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία παρὰ τοῖς Ὁρ-θοδόξοις, ὅπως καὶ ἡ καθόλου Θεολογικὴ Ἐπιστήμη, συνδυάζει τὴν ἐλευ-θερίαν τῆς ἐρεῦνης, τὴν ἀντικειμενικότητα καὶ τὴν προσήλωσιν εἰς τὴν ζῶσαν καὶ ὑγιᾶ Ὁρθόδοξον παράδοσιν. Ἡ ἐν ταῖς Σχολαῖς καὶ ἡ κατ' ἰδίαν ἐργασία οὐδόλως ἀγνοεῖ ἢ καὶ παραγνωρίζει τὴν ξένην Καθολικὴν ἢ καὶ Προτεσταντικὴν Βιβλιογραφίαν καὶ τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης.

Αἱ διαφοραὶ ἀντιλήψεως ἦσαν βαθεῖαι κατὰ τὰς συζητήσεις περὶ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πολυμορφίας κατὰ τὴν περίοδον τῆς Και-νῆς Διαθήκης καὶ μετέπειτα, περὶ τῆς προσηλώσεως μόνον εἰς τὸν Ἱεραπο-στολικὸν τῆς Ἐκκλησίας χαρακτῆρα καὶ τῆς εἰς δευτέραν μοῖραν ἀναγωγῆς τοῦ Λόγματος, τῆς θείας Λατρείας, τοῦ Πολιτεύματος καὶ τῶν ἄλλων ἱστο-ρικῶν ἐκδηλώσεων τῆς Ἐκκλησίας, περὶ τῆς ὀργανικῆς ἐξελίξεως ἢ τῆς ἀνα-τροπῆς ἱστορικῶν ἐκκλησιαστικῶν μορφῶν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας κ.τ.τ. Θεωρεῖται πολὺ ὀρθῆ ἢ γνώμη ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ ἡ ὀρθῆ ἐρ-μηνεία τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν περίοδον τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῶν πρώτων αἰώνων εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιφέρουν μίαν προσέγγισιν με-ταξὺ τῶν διισταμένων πρὸς ἀλλήλας σήμερον Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἄρσιν πολλῶν παρεξηγήσεων.

Μεταξὺ τῶν ἀποφάσεων τῆς Συσκέψεως ταύτης συγκαταλέγονται :

1) Ἡ κατὰ τὸ 1958 σύγκλησις ἐνὸς Συνεδρίου «ἐπὶ τῆς μελέτης καὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας», τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ἀποφα-σίση ἢ ὄχι τὴν σύμπηξιν μιᾶς μονίμου ἀνεξαρτήτου Ἐπιτροπῆς Ἐκκλησια-στικῶν Ἱστορικῶν ἐξ ὅλου τοῦ κόσμου¹.

1. Ὑπὸ τοῦ γράφοντος πολλάκις ἐτονίσθη ἡ ἀνάγκη τῆς πληρεστερας Ὁρθο-δόξου ἀντιπροσωπεύσεως καὶ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰ μελλοντικὰ σχέδια καὶ τῶν Κα-θολικῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἱστορικῶν.

2) Ἡ προετοιμασία ὑπὸ Ἐκκλησιαστικῶν Ἱστορικῶν, ἀνηκόντων εἰς ὄρισμένας περιοχάς, μελετῶν, αἵτινες θὰ καλύψουν τὴν ὅλην περίοδον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας. Οἱ Ἐκκλησιοστικοὶ Ἱστορικοὶ τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Χάλκης παρεκλήθησαν ὅπως ἀναλάβουν τὴν διαπραγμάτευσιν ἑνὸς θέματος ἐπὶ τῶν σχέσεων τῶν Ὁρθοδόξων πρὸς τοὺς Προτεστάντας.

3) Ὁ καθορισμὸς προσώπων τινῶν, ἅτινα καὶ θὰ ἐκτελοῦν χρῆν Ἰστορικοῦ ἔργου ἢ Συνδέσμου τῶν περιοχῶν αὐτῶν μετὰ τοῦ κέντρου καὶ τῶν ἄλλων τμημάτων. Ὡς τοιοῦτος διὰ τὴν περιοχὴν αὐτοῦ ὑπεδείχθη ὁ καθηγητὴς Β. Θ. Σταυρίδης.

4) Ἡ ὑπόδειξις ἑνὸς σχεδίου διὰ τὴν συγγραφὴν καὶ ἡ ἐξεύρεσις ἑνὸς τρόπου διὰ τὴν ἔκδοσιν ἑνὸς κοινοῦ περιοδικοῦ, μιᾶς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, ἢ ἑνὸς Λεξικοῦ τῆς Ἱστορίας ταύτης, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν συζητηθεισῶν ἀπόψεων καὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιαστικῶν Ἱστορικῶν.

5) Ἡ παράκλησις ὅπως πρὸς τὸ παρὸν ὡς κέντρον τῶν ἐπαφῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἱστορικῶν παραμῆναι τὸ Οἰκουμενικὸν Ἰνστιτούτον ὑπὸ τὰς κατευθύνσεις τοῦ Βοηθοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ κ. Robert S. Paul.

Ἐν κατακλείδι ἐκφράζονται θερμὰ συγχαρητήρια πρὸς τὸν Δρα Paul, ὅστις συνεκάλεσε τὴν παρούσαν Σύσκεψιν, προήδρευσε αὐτῆς καὶ ἐνήργησε διὰ τὴν πλήρη ἐπιτυχίαν της.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Καθηγητὴς τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἐξακολουθεῖ νὰ ἐμφανίζηται τακτικῶς τὸ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὴν Γαλλικὴν ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Revue d'Histoire Ecclésiastique».

Εἰς τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ παρόντος ἔτους LI (1953) περιλαμβάνονται τέσσαρα ἄρθρα (σ. 5-184), Βιβλιοκρισίαι (σ. 185-234) καὶ Χρονικὰ περὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν (σ. 235-412). Θὰ ἠυχόμεθα ὅπως εἰς τὸ τελευταῖον συμπεριλαμβάνοντο καὶ Χρονικὰ ἀπὸ τὰς Ὁρθοδόξους Χώρας. Αἱ 412 αὐταὶ σελίδες συμπληρῶνται καὶ ἀπὸ τὸ Β' μέρος ἕξ 190 σελίδων, ἀφιερούμενον εἰς τὴν ἐκθεσιν πλουσιωτάτης Βιβλιογραφίας, ἣτις περιλαμβάνει καὶ ἀρκετοὺς τίτλους εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ ἐκ τῆς «Θεολογίας». Τὰ ἐπόμενα τεύχη, 2ον καὶ 3ον, εἰς ἓνα τόμον, καλύπτουν 396 σελίδας μὲ πέντε μελέτας (σ. 413-531), τὰς Βιβλιοκρισίας (σ. 532-616), τὰ Χρονικὰ (σ. 617-808) καὶ συνέχειαν τῶν σελίδων τοῦ Β' τμήματος τῆς Βιβλιογραφίας (σ. 191-365).

Τὸ περιοδικὸν «Church History», ὄργανον τῆς Ἀμερικανικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, εὑρίσκειται κατὰ τὸ 1956 εἰς τὸν 25ον

τόμον τῆς ἐκδόσεώς του. Εἰς αὐτὸ συνεργάζονται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον μέλη τῆς ὡς ἄνω Ἑταιρείας, Ἐκκλησιαστικοὶ Ἱστορικοὶ ἢ καὶ ἄλλοι Ἐπιστήμονες τῆς Ἀμερικῆς. Εἰς τὸ πρῶτον τεύχος τοῦ 1956 ὑπάρχουν μελέται, Βιβλιογραφικὸν Σημειώμα, Βιβλιοκρισίαι καὶ Χρονικά τῆς Ἑταιρείας. Τὸ ἴδιον σχεδὸν εἶναι καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ δευτέρου τεύχους.

Νεώτερον κατὰ τὴν ἡλικίαν εἶναι τὸ περιοδικὸν «The Journal of Ecclesiastical History» τῆς Ἀγγλίας, ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1950 καὶ ἐξῆς. Τὸ πρῶτον τεύχος τοῦ VII (1956) ἐξ 140 σελίδων περιέχει μελέτας, βιβλιοκρισίαι, σημειώσεις καὶ νέα καὶ κατάλογον τῶν ληφθέντων βιβλίων.

Τὰ ἐνταῦθα σημειούμενα περιοδικά, γενικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ἱστορικοῦ χαρακτῆρος, περιλαμβάνουν σχεδὸν πάντοτε καὶ μελέτας ἐνδιαφερούσας τὸν Ὁρθόδοξον Θεολόγον καὶ Ἱστορικόν. Διὰ δὲ τῶν βιβλιοκρισιῶν, τῶν εἰδήσεων καὶ τῶν καταλόγων τῶν ἐκδόσεων καθίστανται τὰ μᾶλλον ὠφέλιμα εἰς πάντα μελετητὴν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΑΗΣ

S U M M A R Y

This is (pp. 357 - 366) the last part of the third posthumous *Prof. K. Dyonouniotis'* work: «Historical data from Cyril of Patras interpretation of the St. John Revelation».

Here is (pp. 367 - 389) the last part of *Dr. Stoyian Goshevits'* work: «Holy Grace according to St. John Chrysostomos».

This is (390 - 411) the last part of *Prof. S. Agouridis'* work: «The Jewish escatological ideas during the time of the N. Testament».

Here is (412 - 447) the last part of *Bishop Basil Athessis'* work about the Bishop Sofronios of Andros.

This is (448 - 462) another small part of *Dem. Paschalis'* work: «Byzantine and Post-Byzantine Churches in the island Andros».

This is (463 - 480) a posthumous article of *Bishop Nectarios Kefalas* about the fasting in the Greek Orthodox Church.

Mr. *E. Chryssanthopoulos* continues (pp. 480 - 496) to examine the slavic invasion in Greece during the Buzantine period.

In this issue is published (pp. 497 - 512) a book review by Professors: *P. Bratsiotis, B. Stavridis, D. Pallas* and *Dr. Fr. D. Callimachos*.

S. D. L.